

JAN - EDANAK

Juan San Martín

Jan-edanak deritzaion saila ez da berria *Egan*-en. Beraz, hau ez da sukaldaritzaren hastapena; baina oraingo hau ez da ere jarraipena. Hori bai dela gure pena.

Edorta Agirrek uste zuen *Sukaldaritzako hastapenak* zerituzan bere liburuxka harekin mende luze baten ondorenezko ekintza zela, gure literaturaren jarraipenez. Baina, gai hau, gure adiskide eta lankide dugun Federico Krutwigek aspaldi esan zuen, eta ondo esan ere, sukaldari liburuetatik aparte ezer guti idatzi dugula euskaldunok garrantzizkorik. Garrantzizkorik ez dakit, baina sorketaz ezer eskaini badugu sukaldaritzan izan da.

Gai hau, izenburu beronekin, bikain bete zigun Antonio Arrue zenak hogeitaz urteren buruan, 1954tik 1975.era bitartean, heriotza ondorean bilketazko lan eder bat osatuko zuena: *Jan-edanak*, 1979an argitaratua eta *Egan*-en 1978-1979. alearen 329. orrialdean komentatu genuena.

Jale onak gara euskaldunok, baina irakurle txarrak non-bait. 1889an Tolosan argitaratu zen *Kozinan ikasteko liburua* publikatu zuenak, uste zuen lehen aldiz argitaratzen zela gastronomia liburua euskaraz, baina hogetabost urte lehenago, 1864an, Baionan argitaratu zen *Eskualdun kozinera* zeritzana. Euskaltzaindiak ere, bere lehen publikapenen artean du 1920an argitaraturiko *Osasuna, merketza ta janaritzea*, Ju-

lene Azpeitiak egina. Horregatik hasi ote ziren «bazkaltzaindia» deitzen? Dena dela, Euskal Herri honetan batak besteari hori deitzea, zartaginak eltzeari ipur-beltz deitzea bezalako da.

Orainarteko sukaldaritza liburuetan, euskaraz, denen gainetik jartzekoa da Arruerena. Errezeta ugariz gainera, balio literarioak erantsi behar zaizkio. Hein batean, hainbeste argitalpen izan zituen Manuel M.ª Puga y Parga (Picadillo) zenaren *La cocina práctica*-rekin parekatzekoa da, tarketa-mar- teka pasadizo eta istoriorik anitz kontatzen duenez. Edizio horrek hutsik izatekotan bat baizik ez du. Ekonomiaren ur- bitsetan bizi diren Aurrezki Kutxakoei bakarrik bururatzen zaie hitzaurrea frantziskotar bati eskatzea. Esan ohi denez, fraideak uste omen du guziak bere gisako, eta kasu hontan alderantziz gertatu zen. Frantziskotar peto-pettoa izaki Fr. Luis Villasante; berakin maiz bazkaltzen dugunok ondo ezagutzen dugu, eta harek gai hortaz ezin besterik esan A. Arrue zena- ren gizatasuna baizik. Liburua irakurtzera iritsi bazen, lepoa jokatu nuke sukaldaritzan erabiltzen diren hitzetarik laur- denak ez zituela ezagutzen. Izan ere, «bazkaltzaindiko» buru delarik ere jangartzu edo melenge hutsa bai da gizona. Hala ere, ez dagokio eibartarrok mihiaren puntan beti erabiltzen dugun «ez jan eta ez lan». Hemen ere alderantziz, baina eibar- tarrok aurrezki kutxakoak baino barkagarriagoak gara, gure- zat burulana ez bait da «biharra».

Euskalarien Nazioarteko Jardunaldien azken egunean, 1980ko abuztuaren 29an, Jaizubiara jo genuen afaltzera eta guziori eman ziguten *Kantabria Gaskuina itsasertzeko gastro- nomia* liburuxka argitara berria (Gaztelera, euskaraz eta fran- tsesez idatzia, 20 x 10,5 zm.; 82 orr., urte berean Hondarri- bian argitaratua), J. M. Busca Isusi eta J. J. Lapitzek egina. Antton Zavalak ere lan ederra eskaini zigun Auspoa Liburu- tegiaren bidez *Jan-edanaren bertsoak* (1982) bildurik. Ikus urte berean *Egan*-en 185. orrialdean egin genion aipamena. Gor- dailuk 1975ean argitara zituen bi liburuxkak ere hor daude, *Edariak* eta *Janariak*. E. Agirreren *Sukaldaritzarako hasta- penak* (1983) deritzanari ere ez diogu bere baliorik kentzen, «Aurreproposamena edo» delako hitzaurre haretan agertzen

zuen ausartasuna gora-behera. Gure aburuz gogortxo hartu bagenuen 1983ko *Egan*-en 205. orrialdean, gure orrialdeotan tokia eskaini genion, A. Arrue zenak utzi zigun hutsunea be- tetzeko eta gaia bera gogozkoa zaigulako. Zeren, ez bai zaigu ongi iduritzen euskaldunok geure ahalmenez zerbait sortu dugun gaia ere erdararentzat uztea. Haagatik, arrazoirik aski badugu sail hau berriz bultzatzeko, eta orrialdiok eskaintzen ditugu hortan saiatu direnentzat, bereziki Edorta Agirre- rentzat.

Egan-en, sail honen eza, hutsune larria da benetan. Hu- tsunea ez ezik, tristura erakusten duen barau aldia esango nuke. Eta A. Arrue zenak gai hortarako hain maisuki zituen dohainak faltaarren mahaia prest dago zerbitzeko, janariz eta edariz hornitu nahi duten euskal idazleentzat. Panurgo-ren ahotik Pantagruel-i aditzera eman zionez: «Jauna, handien gauza guzietan behar da erremedio». Erremedio ederrik aur- kitu zuen gero eta haagatik zion: «Laguna, edatera».

Gaurkoan, bidea emanez, nire herriko zerbait eskainiko dut, zeren eibartarrok ere, jatorrak baino aisago gara jaten onak, eta behingoan eten dezagun *Egan*-en barau luzea, asealdiak hegan egiteko ahalmena galeraziko digun bildurrik gabe.

★ ★ ★